

Rustamov Jaxongir Ikrom o'g'li,
*Oila va gender ilmiy-tadqiqot instituti katta ilmiy xodimi,
sotsiologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

YAQIN QARINDOSHLAR O'RTASIDAGI NIKOHLARNING OLDINI OLISH BORASIDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI

Annotatsiya. Ushbu maqolada yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar tarixiy va madaniy jihatdan turli mamlakatlar kesimida keng tahlil qilingan. Bunday nikohlar ijtimoiy birlik va oilaviy mulkni saqlash maqsadida amalga oshirilgan bo'lsa-da, zamonaviy genetika sohasidagi tadqiqotlar ularning jiddiy irsiy xatarlarga sabab bo'lishini ko'rsatgan. Butun dunyoda bunday nikohlarga nisbatan yondashuvlar genetik xavflarni kamaytirish va kelgusi avlod salomatligini himoya qilishga qaratilgan. Shu sababli, bu masala ko'plab davlatlarda huquqiy va ijtimoiy jihatdan jiddiy ko'rib chiqiladigan mavzulardan biriga aylangan.

Аннотация. В данной статье проведён всесторонний анализ браков между близкими родственниками с исторической и культурной точки зрения в разрезе различных стран. Несмотря на то, что такие браки заключались с целью сохранения социальной сплочённости и семейного имущества, современные генетические исследования показали, что они могут привести к серьёзным наследственным рискам. Во всём мире подходы к этим бракам направлены на снижение генетических рисков и защиту здоровья будущих поколений. По этой причине данный вопрос стал одной из серьёзных тем для рассмотрения в правовом и социальном аспектах во многих странах.

Annotation. This article provides a comprehensive analysis of consanguineous marriages from a historical and cultural perspective across various countries. While such marriages were historically practiced to maintain social unity and preserve family property, modern genetic research has shown that they pose significant hereditary risks. Worldwide, approaches to these marriages are aimed at reducing genetic risks and protecting the health of future generations. Consequently, this issue has become a serious topic of consideration in legal and social contexts in many countries.

Tayanch soʻzlar: yaqin qarindoshlar oʻrtasida nikohlar, genetik xavflar, irsiy kasalliklar, ijtimoiy birlik, oilaviy mulk, genetik konsultatsiya, qonunchilik, madaniy anʼanalalar, kelgusi avlod.

Ключевые слова: браки между близкими родственниками, генетические риски, наследственные заболевания, социальное единство, семейное имущество, генетическое консультирование, законодательство, культурные традиции, будущее поколение.

Keywords: consanguineous marriages, genetic risks, hereditary diseases, social unity, family property, genetic counseling, legislation, cultural traditions, future generations.

Kirish. Yaqin qarindoshlar oʻrtasidagi nikohlar insoniyat tarixida qadimdan mavjud boʻlib, ularga nisbatan munosabat turli davrlarda va mintaqalarda bir-biridan farq qilgan. Bunday nikohlar koʻp hollarda oilaviy mulkni saqlab qolish, ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlash yoki madaniy anʼanalarni davom ettirish maqsadida amalga oshirilgan. Biroq, zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va genetik bilimlarning rivojlanishi yaqin qarindoshlar oʻrtasidagi nikohlar irsiy kasalliklarning tarqalishiga olib kelishi mumkinligini koʻrsatdi. Shu sababli, bu masala koʻplab davlatlarda huquqiy va ijtimoiy jihatdan jiddiy koʻrib chiqiladigan mavzulardan biriga aylangan.

Bugungi kunda dunyo davlatlari yaqin qarindoshlar oʻrtasidagi nikohlarga nisbatan turli yondashuvlarga ega. Ayrim mamlakatlarda ular toʻliq taqiqlangan boʻlsa, boshqalarda maʼlum shartlar bilan ruxsat etiladi. Bu qarorlar koʻpincha genetik xavflar, jamiyat axloqiy normalari, madaniy anʼanalalar va huquqiy tizimlarni hisobga olgan holda qabul qilinadi.

Hozirgi zamonda yaqin qarindoshlar oʻrtasidagi nikohlarni huquqiy jihatdan tartibga solish nafaqat genetik salomatlikni himoya qilish, balki jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni taʼminlashning muhim mexanizmi sifatida ham qaraladi. Quyida turli mamlakatlardagi qonunchilik va amaliy tajribalar chuqur tahlil qilinib, bu masalaga nisbatan har xil yondashuvlar oʻrganiladi.

Maqsad va uni asoslash. Germaniyada yaqin qarindoshlar oʻrtasidagi nikohlar. Germaniyada yaqin qarindoshlar oʻrtasidagi nikohlar jamiyatning genetik salomatligi, ijtimoiy barqarorlik va axloqiy normalarni himoya qilish maqsadida qatʼiy tartibga solingan. Bu qonunlar Germaniya Jinoyat kodeksi (Strafgesetzbuch, StGB) va Germaniyaning Oila kodeksi (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB) orqali rasmiylashtirilgan.

173-modda mazmuni: Qarindoshlar oʻrtasidagi munosabatlarni tartibga solish Germaniya Jinoyat kodeksi (StGB)ning 173-moddasi yaqin qarindoshlar oʻrtasidagi jinsiy munosabatlarni taqiqlaydi. Ushbu

Yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarda bolalarning irsiy kasalliklarga chalinish ehtimoli katta. Bunday nikohlarda ham ona, ham otadan o'tadigan irsiy alomatlar o'xshash bo'lishi mumkin, bu esa kasalliklarning zohir bo'lish xavfini oshiradi.

modda qarindoshlar o'rtasidagi munosabatlarning jamiyatga zarar keltirishi mumkinligi sababli joriy qilingan.

Germaniyada yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarga nisbatan salbiy munosabatning asosiy sabablaridan biri bu kabi nikohlarning genetik xavflari va ularning inson salomatligiga ko'rsatadigan salbiy ta'siridir. Zamonaviy genetika sohasida olib borilgan tadqiqotlar yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarning irsiy kasalliklar, tug'ma nuqsonlar va ma'naviy rivojlanish muammolari xavfini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi. Bu ma'lumotlar qonunchilik, ijtimoiy munosabatlar va tibbiy chora-tadbirlarni ishlab chiqishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarda bolalarning irsiy kasalliklarga chalinish ehtimoli katta. Bunday nikohlarda ham ona, ham otadan o'tadigan irsiy alomatlar o'xshash bo'lishi mumkin, bu esa kasalliklarning zohir bo'lish xavfini oshiradi.

Retsessiv genetik kasalliklar: Bunday nikohlarda retsessiv genlar yuqori ehtimol bilan birlashib, tug'ilgan bolada kasallikka sabab bo'ladi. Masalan, talassemiya, kistoz fibroz va boshqa irsiy xastaliklar. Genetik mutaxassislar yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarda bolada irsiy kasalliklarning paydo bo'lish xavfini 25% gacha deb baholaydilar.

Homila yoki chaqaloq o'limi: Tadqiqotlar yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarda homiladorlikning muvaffaqiyatsiz yakunlanish ehtimoli yuqori ekanligini ko'rsatgan. Bu ko'rsatkich boshqa nikohlarga nisbatan sezilarli darajada yuqori. Bunday nikohlarda homiladorlik davrida yuqori xavfli muammolar, jumladan, tug'ma nuqsonlar va homilaning noto'g'ri rivojlanishi kuzatilishi mumkin.

Qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarda tug'ma nuqsonli chaqaloqlar tug'ilish ehtimoli yuqori. Bunday nuqsonlar asab tizimi, yurak, ko'z yoki mushaklar rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Bunday bolalarda ma'naviy rivojlanishdagi muammolar va aqliy qobiliyat pastligi xavfi ortadi.

Germaniyada yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarning genetik va ijtimoiy oqibatlari bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Tadqiqotlar natijalari ushbu nikohlarning salbiy ta'sirini tasdiqlaydi va profilaktika choralari uchun asos bo'ladi. Germaniyadagi yetakchi ilmiy markazlar, jumladan, Berlin va Myunxen universitetlari genetik tadqiqotlar orqali yaqin qarindoshlar nikohlarining irsiy kasalliklarga olib kelish xavfini o'rganib keladi. Statistik ma'lumotlar shundan dalolat beradiki, bunday nikohlarda tug'ma nuqsonli bolalar tug'ilish ehtimoli 2-3 barobar oshadi.

Germaniyada genetik xavflarni aniqlash uchun ilg'or texnologiyalar qo'llaniladi. Bu texnologiyalar irsiy kasalliklarni aniqlash va

proгнозlashtirish imkonini beradi. Germaniyaning ilmiy tadqiqotlari xalqaro tajribalar bilan uyg'unlashtirilgan. Xususan, Yevropa Ittifoqi doirasida genetik tadqiqotlar bo'yicha hamkorlik dasturlari amalga oshiriladi.

Germaniyada yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarni rejalashtiruvchi shaxslarga genetik maslahat xizmatlari ko'rsatiladi. Bu xizmatlar genetik xavflarni baholash, irsiy kasalliklarni aniqlash va profilaktika tadbirlarini ishlab chiqishga qaratilgan. Germaniyada genetik maslahat xizmatlari ko'rsatadigan ko'plab maxsus markazlar mavjud. Bu markazlarda yuqori malakali genetiklar, tibbiyot xodimlari va psixologlar ish olib boradi. Irsiy xavflar aniqlangan taqdirda, oilaga tegishli maslahat va oldini olish choralari tavsiya qilinadi.

Bunday nikohlarni rejalashtirayotgan shaxslardan irsiy kasalliklar xavfini aniqlash uchun DNK testlari o'tkazish so'raladi. Tibbiy tekshiruv natijalari shaxslarga qaror qabul qilishda yordam beradi. Germaniya hukumati aholi o'rtasida genetik xavflar haqida xabardorlikni oshirish uchun maxsus axborot kampaniyalari o'tkazadi. Genetik maslahat va tekshiruvlarning ahamiyati haqida maktab va universitet dasturlari orqali ma'lumot beriladi.

Germaniyada yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarga nisbatan salbiy munosabatning ilmiy asoslari genetik xavflar va irsiy kasalliklar bilan bog'liq. Zamonaviy tadqiqotlar va genetik maslahat xizmatlari bu masalaning oldini olishda muhim o'rin tutadi. Germaniya tajribasi, genetik xavflarni kamaytirish va ijtimoiy munosabatlarni yaxshilash bo'yicha muvaffaqiyatli chora-tadbirlarning namunasi bo'lib, boshqa davlatlar uchun ham ahamiyatlidir.

Amerika qo'shma shtatlari. AQShda yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar borasidagi qonunlar shtatlar bo'yicha turlicha, shuning uchun bu masalada yagona federal qonun yo'q. AQShning 50 ta shtatida yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarga nisbatan turli yondashuvlar mavjud. Aksariyat shtatlarda (40 dan ortiq) bu turdagi nikohlar qonunan taqiqlangan yoki qonuniy ruxsat berilishi uchun katta cheklovlar qo'yilgan. Masalan, Alabama: Taqiqlangan.

Nyu-York: Birinchi darajali qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar taqiqlangan. Biroq ikkinchi darajali qarindoshlar, masalan, amma-og'ayni yoki xolavand-o'g'ayni o'rtasidagi nikohlarga ruxsat berilishi mumkin.

Kaliforniya: Qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarga cheklovlar bor, ammo istisno holatlar uchun ruxsat olish mumkin.

Germaniyada yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarga nisbatan salbiy munosabatning ilmiy asoslari genetik xavflar va irsiy kasalliklar bilan bog'liq. Zamonaviy tadqiqotlar va genetik maslahat xizmatlari bu masalaning oldini olishda muhim o'rin tutadi.

AQShda yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar kam uchraydi va ijtimoiy jihatdan qabul qilinmaydi. Bu holat aksariyat aholida salbiy munosabat uyg'otadi. Dindor jamoalarda yoki izolyatsiyadagi etnik guruhlarda bunday nikohlar kuzatilishi mumkin. Masalan, ba'zi Ammish jamoalarida qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar amal qiladi, ammo bu holat ko'plab genetik muammolarga sabab bo'lgan.

AQShdagi taqiqlar, asosan, genetik xatarlarning oldini olishga qaratilgan. Qarindoshlar o'rtasidagi nikohga ruxsat berish yoki taqiqlash bo'yicha qonunlar shtatlar qonun chiqaruvchi organlari tomonidan qabul qilinadi. Shartlar va tekshiruvlar: Ba'zi shtatlarda qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarga maxsus shartlarda ruxsat beriladi. Masalan: Genetik maslahat va tekshiruv o'tkazilishi talab qilinadi. Ba'zi hollarda faqat farzandli bo'lmaslikka kafolat bergan hollarda nikohga ruxsat etiladi. Masalan, Yuta shtatida qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarga ruxsat berilishi uchun yosh 65 dan yuqori bo'lishi yoki 55 yoshdan katta bo'lgan va farzandli bo'lmasligi kafolatlangan hollarda ruxsat etiladi.

Qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarda genetik muammolar xavfi yuqori bo'lgani sababli, ba'zi shtatlarda nikohdan oldin genetik maslahat berish va test o'tkazish majburiy qilib belgilangan. Bu, ayniqsa, buyrak yetishmovchiligi, yurak-qon tomir xastaliklari, va irsiy kasalliklar xavfini baholash uchun muhimdir.

Genetik maslahat markazlari va klinikalar AQSh bo'ylab faoliyat yuritadi. Masalan, Massachusetts Genetik Maslahat Markazi yoki Klivlend klinikasi kabi tashkilotlar genetik maslahat berish bilan shug'ullanadi.

AQShda yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar kam uchraydi va ijtimoiy jihatdan qabul qilinmaydi. Bu holat aksariyat aholida salbiy munosabat uyg'otadi. Dindor jamoalarda yoki izolyatsiyadagi etnik guruhlarda bunday nikohlar kuzatilishi mumkin. Masalan, ba'zi Ammish jamoalarida qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar amal qiladi, ammo bu holat ko'plab genetik muammolarga sabab bo'lgan.

AQSh hukumati va turli ilmiy tashkilotlar qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarning irsiy xatarlari haqida aholini xabardor qilish uchun turli dasturlar ishlab chiqadi. Bunday nikohlarning genetik oqibatlari bo'yicha yirik tadqiqotlar o'tkaziladi. Masalan, National Health Institute (NIH) va boshqa tashkilotlar bunday tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlaydi.

Qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar qonuniy taqiqlangan shtatlarda bunday nikohlar qonunbuzarlik hisoblanadi va jinoiy javobgarlikka tortish yoki nikohni bekor qilish kabi oqibatlarga olib keladi.

AQShda qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar borasidagi yondashuv juda ehtiyotkorlik bilan belgilangan. Qonunchilik asosan irsiy xatarlarni kamaytirish va aholini xabardor qilishga qaratilgan. Shu bilan birga, genetik maslahat berish va nikoh shartlarini aniqlashda shaxsiy erkinliklar va jamiyat manfaatlari o'rtasida muvozanat saqlanadi.

Arab mamlakatlarida yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar

Arab mamlakatlari, jumladan Saudiya Arabistoni, Quvayt va Qatar kabi davlatlarda yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar (kuzen-qiz amma

o'g'li, xola-o'g'ayni kabi) ijtimoiy va madaniy an'analar doirasida keng tarqalgan. Bu holat, asosan, quyidagi sabablar bilan izohlanadi:

Oilaviy birlikni mustahkamlash: bunday nikohlar oilaviy mulkni saqlab qolish va uzoq qarindoshlar o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash maqsadida amalga oshiriladi.

Islomiy an'analar: Arab mamlakatlarida qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarni qabul qilishga mos bo'lgan diniy yondashuvlar mavjud.

Sog'liq va ijtimoiy himoya masalalari: Qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarda jinsiy munosabatlar jamiyat tomonidan kamchilik sifatida ko'rilmaydi va bu holat ijtimoiy bosimni kamaytiradi.

Yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarning irsiy oqibatlarini kamaytirish uchun Arab mamlakatlarida nikohdan oldingi genetik tekshiruv va maslahat qonun darajasida talab qilinadi.

Saudiya Arabistoni: bu yerda 2004-yildan beri nikohdan oldingi genetik maslahat berish va tekshiruvlar amalga oshiriladi. Maxsus markazlarda genetik tahlil o'tkazish talab etiladi. Ushbu markazlar potensial turmush qurmoqchi bo'lgan juftliklarning irsiy muammolar xavfini baholash uchun zarur.

Qatar: hukumat nikohdan oldingi tekshiruvlarni majburiy qilgan. Genetik tahlilning maqsadi irsiy kasalliklarni, masalan, talassemiya yoki boshqa xromosom muammolarini aniqlash.

Quvayt: nikohdan oldingi genetik maslahatlar ijtimoiy madaniyatga moslashtirilgan. Nikoh shartnomasini tuzishdan oldin natijalar taqdim etiladi.

Irsiy kasalliklarning oldini olish: genetik tekshiruvlar oilaviy kasalliklarni aniqlaydi va farzandlarda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan irsiy muammolarni prognoz qiladi. Turli xalqaro tashkilotlar Arab mamlakatlaridagi bu dasturlarni qo'llab-quvvatlaydi. Masalan, BMT va JSST (Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti) bu borada keng ko'lamli tadqiqotlar o'tkazadi.

Saudiya Arabistonida va boshqa Arab mamlakatlarida nikohdan oldingi genetik maslahatlar uchun maxsus markazlar faoliyat yuritadi. Saudiyada Madina va Riyod kabi yirik shaharlarda yuzlab genetik maslahat markazlari mavjud. Ushbu markazlar irsiy kasalliklarni tahlil qilish uchun zamonaviy laboratoriyalar bilan jihozlangan.

Juftliklar tekshiruvdan o'tganidan so'ng, ularga genetik mutaxassislar tomonidan maslahat beriladi. Ba'zi tadqiqotlar yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarda irsiy kasalliklar xavfi yuqori ekanligini ko'rsatadi. Masalan, talassemiya, mukovissidoz va boshqa irsiy muammolar xavfi 3–10% ga ortadi.

Qatar: Hukumat nikohdan oldingi tekshiruvlarni majburiy qilgan. Genetik tahlilning maqsadi irsiy kasalliklarni, masalan, talassemiya yoki boshqa xromosom muammolarini aniqlash. Quvayt: Nikohdan oldingi genetik maslahatlar ijtimoiy madaniyatga moslashtirilgan. Nikoh shartnomasini tuzishdan oldin natijalar taqdim etiladi.

Yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar irsiy kasalliklar xavfini sezilarli darajada oshiradi. Hindistonda bunday nikohlarning salbiy oqibatlari quyidagi holatlarda namoyon bo'ladi. Irsiy kasalliklar xavfi: Masalan, talassemiya, yurak-qon tomir xastaliklari va mukovissidoz kabi irsiy kasalliklarning bolalarda yuzaga kelish ehtimoli ortishi. Hindistonning ba'zi joylarida qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar tufayli chaqaloq o'limi darajasi yuqori.

Hukumatlar bu muammolarning oldini olish uchun jamoatchilikka ta'lim berish va profilaktika dasturlarini joriy qilmoqda. Ijtimoiy jarayonlarga qaramay, genetik maslahat xizmatlaridan foydalanish darajasi ortib bormoqda. Bu holat aholining sog'liq va irsiy xavflar haqidagi tushunchasining oshishiga sabab bo'lmoqda.

Hindiston. Hindistonda yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar (inbriding) muayyan mintaqalarda va jamoalarda keng tarqalgan. Bu holat, asosan, qishloq joylari va etnik jamoalarda kuzatiladi. Hind jamiyatidagi ushbu amaliyotning keng tarqalgan sabablari, oqibatlari va davlat tomonidan ko'rilayotgan chora-tadbirlar haqida quyida kengroq ma'lumot keltiriladi.

Hindistonda yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar madaniy va diniy odatlar bilan chambarchas bog'liq. Hind jamiyatining ayrim jamoalari, masalan, musulmonlar va ayrim hind guruhlar oilaviy mulkni saqlash yoki diniy qoidalarni bajarish maqsadida qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarni ma'qul ko'rishadi.

Oilaviy munosabatlarni mustahkamlash: bunday nikohlar oilaviy mulk va ishonchli munosabatlarni saqlab qolish vositasi sifatida ko'riladi.

Qishloq mintaqalaridagi ijtimoiy cheklovlar: qishloq hududlarida jabrlangan jamoalar va ko'chmanchi qabilalar orasida yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar keng tarqalgan. Bu holat, ayniqsa, kam ta'limli aholi o'rtasida ko'proq kuzatiladi.

Yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar irsiy kasalliklar xavfini sezilarli darajada oshiradi. Hindistonda bunday nikohlarning salbiy oqibatlari quyidagi holatlarda namoyon bo'ladi.

Irsiy kasalliklar xavfi: Masalan, talassemiya, yurak-qon tomir xastaliklari va mukovissidoz kabi irsiy kasalliklarning bolalarda yuzaga kelish ehtimoli ortishi. Hindistonning ba'zi joylarida qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar tufayli chaqaloq o'limi darajasi yuqori. Genetik mutatsiyalar oqibatida bolalarda aqliy yoki jismoniy nuqsonlar paydo bo'lishi mumkin.

Hindiston hukumati va turli xalqaro tashkilotlar genetik xatarlarning oldini olish uchun bir qator chora-tadbirlar amalga oshirmoqda. Hukumat tomonidan olib borilayotgan kampaniyalar aholini yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarning genetik oqibatlari haqida xabardor qilishga qaratilgan. Turli tillarda radioda eshittirishlar va televideniye orqali videoroliklar tarqatiladi. Maxsus axborot materiallari maktablarda va qishloq hududlarida tarqatiladi. Genetik maslahat xizmatlari: Hukumat nikohdan oldin genetik maslahat xizmatlarini rivojlantirishga e'tibor qaratmoqda. Ayniqsa, salomatlik markazlari orqali genetik tekshiruvlardan o'tish imkoniyati yaratilmoqda.

Qonunchilik choralari: Hindistonda yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarni cheklash uchun rasmiy qonunlar mavjud emas, ammo davlat bu sohadagi xatarlarni kamaytirish uchun axborot va ta'lim dasturlarini kuchaytirmoqda.

Hindistonda bunday nikohlarning ijtimoiy va genetik oqibatlarini o'rganish bo'yicha turli tadqiqotlar amalga oshiriladi: Milliy Sog'liqni Saqlash Institutlari (NIMHANS): Genetik muammolarni tadqiq qiladigan ilmiy markazlar aholi orasidagi genetik xavflarni o'rganib, natijalarni davlat siyosatini shakllantirishda qo'llaydi.

Oxirgi yillarda hukumat tomonidan amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida genetik tekshiruvlarga bo'lgan qiziqish ortib, bunday nikohlarning salbiy oqibatlari haqidagi xabardorlik darajasi oshdi. Shu bilan birga, yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarni kamaytirish uchun ta'lim darajasini oshirish, qishloq joylariga e'tibor qaratish va genetik tekshiruvlar ommalashtirish ishlari davom etmoqda.

Hindistonda yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar ijtimoiy va madaniy jihatdan keng tarqalgan bo'lsa-da, bu holatning irsiy xatarlari hamda oqibatlari davlat va jamiyat uchun jiddiy masala hisoblanadi. Hukumat va xalqaro tashkilotlar tomonidan amalga oshirilayotgan kampaniyalar aholini xabardor qilish va genetik muammolarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu jarayonda ta'lim, genetik maslahat va ijtimoiy ongni oshirish asosiy o'rin tutadi.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi.

Muammoning tavsifi: Yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar tarixiy va madaniy jihatdan turli jamoalarda keng tarqalgan bo'lib, ular oilaviy mulkni saqlash, ijtimoiy birlikni mustahkamlash yoki an'analarni davom ettirish maqsadida amalga oshirilgan. Biroq zamonaviy genetik tadqiqotlar bunday nikohlarning irsiy kasalliklar xavfini sezilarli darajada oshirishi mumkinligini ko'rsatdi. Ayniqsa, retsessiv irsiy kasalliklar, tug'ma nuqsonlar, homiladorlik asoratlari va chaqaloq o'limlari xavfi yuqori ekanligi isbotlangan. Shu bilan birga, bunday nikohlar ijtimoiy izolyatsiya, axloqiy qarama-qarshiliklar va jamiyatda salbiy munosabatlarga sabab bo'ladi.

Bugungi kunda bunday nikohlarga nisbatan dunyo mamlakatlari har xil yondashuvlarni qo'llamoqda. Masalan, Germaniya, Fransiya va AQShda yaqin qarindoshlar nikohlarini huquqiy jihatdan cheklash va genetik maslahatni kengaytirish kabi choralar amalga oshirilgan. Arab mamlakatlari va Hindistonda esa bunday nikohlar madaniy va diniy an'analarga bog'liq holda keng tarqalgan, lekin genetik tekshiruv va maslahat xizmatlari orqali salbiy oqibatlarni kamaytirishga harakat qilinmoqda.

Hindistonda yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar ijtimoiy va madaniy jihatdan keng tarqalgan bo'lsa-da, bu holatning irsiy xatarlari hamda oqibatlari davlat va jamiyat uchun jiddiy masala hisoblanadi. Hukumat va xalqaro tashkilotlar tomonidan amalga oshirilayotgan kampaniyalar aholini xabardor qilish va genetik muammolarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar insoniyat tarixida an'anaviy va madaniy jihatdan uzoq davom etgan amaliyot bo'lsa-da, zamonaviy genetik tadqiqotlar ularning salbiy irsiy va ijtimoiy oqibatlarini ochib berdi. Bunday nikohlar irsiy kasalliklar xavfini oshirishi, tug'ma nuqsonlar va homiladorlik muvaffaqiyatsizligiga olib kelishi mumkinligi sababli, ko'plab mamlakatlarda bu muammoga jiddiy e'tibor qaratilmoqda.

Yechimlari:

Genetik maslahat va tekshiruvlar: Yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarni rejalashtiruvchi juftliklarga genetik maslahat xizmatlarini kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Bu xizmatlar orqali irsiy xavflar baholanadi va profilaktik chora-tadbirlar ishlab chiqiladi.

Axborot kampaniyalari: aholini genetik xavflar haqida xabardor qilish uchun ommaviy axborot vositalari, maktab va universitet dasturlari, shuningdek, tibbiy muassasalar orqali ma'lumot tarqatish lozim. Bunday kampaniyalar jamiyat ongini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Qonunchilikning takomillashtirilishi: ba'zi davlatlarda, xususan, genetik xatarlar yuqori bo'lgan jamoalarda, yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlarni cheklash bo'yicha huquqiy asoslarni yaratish zarur. Bu, shuningdek, nikohdan oldingi genetik tekshiruvni majburiy qilishni o'z ichiga olishi mumkin.

Ta'lim va tadqiqotlarni rivojlantirish: tibbiyot va genetika sohasidagi ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirish, shuningdek, genetik mutaxassislar tayyorlash uchun ta'lim dasturlarini kengaytirish talab etiladi.

Ijtimoiy yondashuvlarni o'zgartirish: jamiyatda yaqin qarindoshlar nikohlarining salbiy oqibatlarini haqida tushunchalarni shakllantirish orqali bunday nikohlarning ko'lamini qisqartirishga harakat qilish kerak.

Madaniy an'analarga mos yondashuv: ayniqsa, madaniy va diniy omillar ta'sir ko'rsatadigan mamlakatlarda, bunday nikohlarning xavfini kamaytirish uchun an'analarga hurmat bilan yondashgan holda choralar ishlab chiqish zarur.

Yakuniy qism. Yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikohlar insoniyat tarixida an'anaviy va madaniy jihatdan uzoq davom etgan amaliyot bo'lsa-da, zamonaviy genetik tadqiqotlar ularning salbiy irsiy va ijtimoiy oqibatlarini ochib berdi. Bunday nikohlar irsiy kasalliklar xavfini oshirishi, tug'ma nuqsonlar va homiladorlik muvaffaqiyatsizligiga olib kelishi mumkinligi sababli, ko'plab mamlakatlarda bu muammoga jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Germaniya, Fransiya va AQSh kabi rivojlangan davlatlarda genetik maslahat xizmatlari va huquqiy cheklavlar orqali bu nikohlarning xavflari kamaytirilmoqda. Arab mamlakatlari va Hindistonda esa madaniy va diniy an'analarni inobatga olgan holda profilaktik tadbirlar, xususan, genetik tekshiruvlar va axborot kampaniyalari amalga oshirilmoqda.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, yaqin qarindoshlar nikohlari masalasini samarali hal etish uchun genetik xavflarni kamaytirish, huquqiy tartibga solish va jamiyat ongini oshirish choralari integratsiyalangan yondashuv orqali amalga oshirilishi lozim. Aholini xabardor qilish, ta'lim dasturlari va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, shuningdek, madaniy

an'analarga hurmat bilan yondashgan holda muammoni hal etish dunyo miqyosida kelgusi avlodning salomatligini ta'minlashga yordam beradi. Bu jarayonda har bir mamlakatning ijtimoiy va madaniy xususiyatlarini hisobga olish, shuningdek, xalqaro tajribadan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bittles A.H. (2012). *Consanguinity in Context*. Cambridge University Press.
2. Hamamy H. (2012). *Consanguineous marriages: Preconception consultation in primary health care settings*. *Journal of Community Genetics*, 3(3), 185–192.
3. Modabbernia A., et al. (2017). *Mental health outcomes of children born from consanguineous marriage: A review*. *The Lancet Psychiatry*, 4(2), 174–184.
4. Tadmouri G. O., et al. (2009). *Consanguinity and genetic disorders in the Arab world*. *Human Heredity*, 68(3), 222–229.
5. Shawky R. M., et al. (2013). *Consanguineous matings among Egyptian population*. *Egyptian Journal of Medical Human Genetics*, 14(2), 157–164.
6. Al-Gazali L., et al. (2006). *Genetic disorders in the Arab world*. *BMJ*, 333(7573), 831–834.
7. Jurdi R., & Saxena, P. C. (2003). *The prevalence and correlates of consanguineous marriages in Yemen*. *Journal of Biosocial Science*, 35(1), 1–13.
8. Van der Meulen Rodgers, Y. (2020). *Women and Trade: The Role of Trade in Promoting Gender Equality*. World Bank Group.
9. Bundesministerium für Gesundheit. (2020). *Genetische Beratung in Deutschland*. [Online Resource](#).
10. National Institutes of Health (NIH). (2019). *Consanguinity and Genetic Risks*. [Online Resource](#).
11. UNICEF. (2021). *Addressing Consanguinity in Child Health Strategies*. [Online Resource](#).
12. World Health Organization (WHO). (2019). *The impact of consanguinity on child health outcomes*. [Online Resource](#).
13. European Society of Human Genetics (ESHG) (2020). *Guidelines for genetic counseling and consanguinity*. *European Journal of Human Genetics*, 28(3), 259–270.
14. Ал-Асади, М. (2018). Особенности браков между близкими родственниками в арабских странах. *Генетика и общество*, 4(2), 45–52.

Nurmonov Asliddin Xusniddin o'g'li,
Oila va gender ilmiy-tadqiqot instituti
tayanch doktoranti
E-mail: nurmonovasliddin19@gmail.com

ZIDDIYATLARNI BARTARAF ETISHDA IJTIMOIIY VA MADANIY OMILLAR

Annotatsiya. Ushbu maqolada er-xotin o'rtasidagi ziddiyatlarni bartaraf etishda ijtimoiy va madaniy omillarning o'rni, ularning o'zaro aloqalari va ziddiyatlarini qanday hal qilishda qanday rol o'ynashi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, bu omillarning o'zaro ta'siri va ziddiyatlarini qanday hal qilishda qanday samarali usullarni qo'llash mumkinligi tahlil qilinadi.

Аннотация. В этой статье рассмотрено влияние социальных и культурных факторов на разрешение конфликтов между парой, как они взаимодействуют и какую роль они играют в разрешении конфликтов. Также проанализировано взаимодействие этих факторов и то, какие эффективные методы лучше использовать для разрешения конфликтов.

Annotation. In this article, we will look at the influence of social and cultural factors in resolving conflicts between spouses, how they interact and how they play a role in resolving conflicts. We will also analyze the interaction of these factors and what effective methods can be used to solve conflicts.

Tayanch so'zlar: ziddiyat, omil, aloqa, natija, manfaat, oila, kommunikatsiya, jamiyat, me'yor.

Ключевые слова: конфликт, фактор, коммуникация, результат, интерес, семья, общение, общество, норма.

Keywords: conflict, factor, communication, result, interest, family, communication, society, norm.

Kirish. Ziddiyatlar insonlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklar va tushunmovchiliklarning natijasidir. Ijtimoiy hayotda ziddiyatlar odatda qarama-qarshi manfaatlar, ehtiyojlar yoki fikrlar asosida yuzaga keladi. Ziddiyatlarni bartaraf etishda o'zaro hurmat, samarali kommunikatsiya, adolat, tenglik, va o'zaro tushunish kabi omillar muhim rol o'ynaydi. Er-xotin o'rtasidagi ziddiyatlar, ayniqsa, ijtimoiy va madaniy me'yorlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, jamiyatning shaxslar va guruhlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlaridagi noaniqliklarni yuzaga keltirishi mumkin.

Ziddiyatlar oilaviy munosabatlarda, ayniqsa, jamiyatdagi an'anaviy rollar, madaniy qadriyatlar, va ijtimoiy kutishlar tufayli ko'proq yuzaga keladi. Er-xotin o'rtasidagi munosabatlar ijtimoiy tizimga tegishli bo'lib, ular jamiyatda belgilangan me'yorlar va urf-odatlarga asoslanadi. Shuningdek, turli madaniyatlar o'rtasidagi farqlar ziddiyatlarga olib kelishi mumkin, ammo ayni paytda bu farqlar ziddiyatlarni bartaraf etishning samarali strategiyalarini ishlab chiqish uchun ham imkoniyatlar yaratadi.

Maqsad va uni asoslash. Maqola tadqiqot metodologiyasiga asoslanib, turli ijtimoiy va madaniy omillarni tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda ijtimoiy psixologiya, madaniyatlararo munosabatlar va ijtimoiy me'yorlar asosida nazariy yondashuvlar, shuningdek, amaliy maslahatlar va ilmiy manbalar asosida tushunchalar keltirilgan. Tadqiqotda o'tkazilgan empirik tadqiqotlar, ijtimoiy me'yorlar, kommunikatsiya, va madaniy farqlarni o'rganishga qaratilgan.

Ijtimoiy va madaniy omillarni tahlil qilishda har bir jamiyatda belgilangan o'ziga xos normativlar va qadriyatlar, shuningdek, er-xotin o'rtasidagi o'zaro munosabatlar va ziddiyatlarni qanday bartaraf etish usullari qo'llaniladi. Bu maqolada ziddiyatlarni bartaraf etishda jamiyatdagi ijtimoiy tizimlarning qanday ta'sir ko'rsatishi, kommunikatsiya usullari va madaniy qadriyatlarning ziddiyatlarga qarshi qanday ishlashini ko'rib chiqamiz.

Ziddiyatlarni bartaraf etishda kommunikatsiya muhim rol o'ynaydi. Samarali muloqot ziddiyatlarni hal qilishda eng muhim vositadir. O'zaro muloqotda barcha tomonlarning fikrlarini tinglash va tushunish ziddiyatlarni bartaraf etishning samarali usulidir. Agar er-xotin bir-birining his-tuyg'ularini va ehtiyojlarini tushunsa, ziddiyatlar oson hal qilinadi. Samarali kommunikatsiya ziddiyatlarni hal qilishda barchaning fikrini e'tiborga olishga yordam beradi. Ba'zan ziddiyatlar shaxsiy chegaralarning buzilishi yoki hurmatning yetishmasligi tufayli yuzaga

Maqola tadqiqot metodologiyasiga asoslanib, turli ijtimoiy va madaniy omillarni tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda ijtimoiy psixologiya, madaniyatlararo munosabatlar va ijtimoiy me'yorlar asosida nazariy yondashuvlar, shuningdek, amaliy maslahatlar va ilmiy manbalar asosida tushunchalar keltirilgan.

iddiyatlarni hal qilishda “ochiq eshiklar” siyosati qo‘llanilishi kerak, ya’ni, har bir tomon o‘zining qarashlarini to‘g‘ri va ochiq tarzda ifodalashga majbur bo‘lishi kerak. Bunda empatiya, ya’ni boshqalarning holatini tushunishga harakat qilish, hamda “men” xabarlarini ishlatish, o‘z fikrini to‘g‘ri ifodalash zarur.

keladi. Har bir oila a’zosining shaxsiy chegaralariga hurmat bilan yondashish ziddiyatlarni kamaytirishga yordam beradi. O‘zaro hurmat va chegaralar o‘rnatish, o‘zaro aloqalar va muammolarni hal qilishda ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Misol uchun, oilada har bir a’zoning shaxsiy vaqtiga va ehtiyojlariga hurmat ko‘rsatish muhimdir.

Oilaviy ziddiyatlarni bartaraf etishda mas’uliyatni bo‘lishish ham muhimdir. Oila a’zolari o‘zaro mas’uliyatni aniqlab, bir-birining ehtiyojlarini inobatga olgan holda, ziddiyatlarni hal qilishga harakat qilishlari kerak. Agar mas’uliyatni o‘zaro teng ravishda taqsimlasangiz, bu ziddiyatlarning oldini olishga yordam beradi. Oila a’zolari o‘rtasida bo‘linmagan mas’uliyat ko‘plab ziddiyatlarga sabab bo‘lishi mumkin, chunki har kimning o‘z vazifalari va roli bor. Ziddiyatlarni hal qilishda, ularni faqat salbiy holat sifatida ko‘rmaslik kerak. Ba’zida ziddiyatlar oilaviy munosabatlarda o‘rish, yaxshilanish va yangi yechimlarni topish uchun imkoniyat yaratishi mumkin. Oila a’zolari o‘rtasidagi ziddiyatlarni ijobiy shaklga keltirib, yangi tushuncha va kelishuvlarga erishish mumkin. Ziddiyatni konstruktiv yondashuv bilan hal qilish, oila a’zolarining o‘zaro aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Ziddiyatlarni hal qilishda “ochiq eshiklar” siyosati qo‘llanilishi kerak, ya’ni har bir tomon o‘zining qarashlarini to‘g‘ri va ochiq tarzda ifodalashga majbur bo‘lishi kerak. Bunda empatiya, ya’ni boshqalarning holatini tushunishga harakat qilish, hamda “men” xabarlarini ishlatish, o‘z fikrini to‘g‘ri ifodalash zarur. Bu yondashuv ziddiyatlarni bartaraf etishda yordam beradi va tomonlar orasidagi ishonchni kuchaytiradi. Oilaviy ziddiyatlarni bartaraf etishda o‘zaro yordam va qo‘llab-quvvatlash ham muhim omil bo‘ladi. Ziddiyatlar ko‘pincha yordam va qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi sababli yuzaga keladi. Oila a’zolari bir-birlarini tushunib, yordam berishga tayyor bo‘lishlari zarur. Ziddiyatlarni hal qilishda bir-birining fikrini hurmat qilish va birgalikda yechim topishga harakat qilish oila munosabatlarini mustahkamlaydi.

Turli madaniyatlarda ziddiyatlarni hal qilish usullari farq qiladi. Madaniy qadriyatlar, an’analar va oilaviy rollar ziddiyatlarni qanday hal qilishni shakllantiradi. Masalan, ayrim madaniyatlarda, oilaviy muammolarni ochiq muhokama qilish qabul qilinmasa, boshqalarda bu normal holatdir. Shuning uchun, ziddiyatni hal qilishda o‘zingizning madaniy qadriyatlaringizni hisobga olish muhimdir. Madaniy moslashuv ziddiyatni bartaraf etishda ham foydalidir.

Ziddiyatlarni hal qilishda o'zaro ijobiy yondashuv muammoni hal qilishda yordam beradi. Oila a'zolari bir-birining nuqtayi nazarini tushunishga harakat qilishlari va ijobiy yechimlarni qidirmalari zarur. O'zaro ijobiy munosabatlar ziddiyatlarni bartaraf etishda samarali usuldir. Oila a'zolarining bir-biriga nisbatan ijobiy munosabati, turli fikrlar va qarorlarni hal qilishda yordam beradi.

Ba'zida oilaviy ziddiyatlarni bartaraf etishda ijtimoiy yoki psixologik yordam zarur bo'ladi. Oila a'zolari professional maslahatchilardan yoki psixologlardan yordam olishlari mumkin. Oilaviy terapiya va maslahatlar, ziddiyatlarni hal qilishda yordam beradi. Bunday yordam oilaviy muammolarni samarali tarzda hal qilishga yordam beradi va oila a'zolarining munosabatlarini yaxshilaydi.

Ziddiyatni bartaraf etishda, eng muhim omillardan biri kelishuvga erishishdir. Oila a'zolari o'rtasida kelishuv, qaror qabul qilish jarayonida barcha tomonlarning ehtiyojlarini hisobga olishni ta'minlaydi. Kelishuvga erishish, oila a'zolarini birlashtiradi va ziddiyatlarni bartaraf etishga yordam beradi. Har bir tomonning o'z fikri va nuqtayi nazarini hurmat qilish ziddiyatlarni ijobiy tarzda hal qilishning kalitidir.

Kommunikatsiya nuqtayi nazaridan, muloqotda tinglash va hurmat ko'rsatishning ahamiyati katta. Er-xotin o'rtasidagi ziddiyatlar ko'pincha noto'g'ri tushunish yoki kommunikatsiya yetishmasligi tufayli yuzaga keladi. Shunday qilib, samarali muloqot ziddiyatlarni bartaraf etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Madaniy omillar ziddiyatlarni bartaraf etishda o'ziga xos ta'sir ko'rsatadi. Har bir madaniyatda o'ziga xos qadriyatlar, an'analar va urf-odatlar mavjud bo'lib, ular ijtimoiy tizimlar orqali uzatiladi. Madaniyatlar o'rtasidagi farqlar, masalan, erkaklar va ayollar o'rtasidagi rollar, qarorlarni qabul qilishdagi farqlar va oilaviy majburiyatlar haqida farqlar ziddiyatlarga olib kelishi mumkin. Biroq madaniy farqlar, shuningdek, ziddiyatlarni hal qilishda yangi yondashuvlar va strategiyalarni yaratish imkoniyatini ham beradi. Oilaviy ziddiyatlarni bartaraf etish uchun stressni boshqarish muhimdir. Ziddiyatlar ko'pincha stress va noqulay holatlarda yuzaga keladi. Oilada stressni kamaytirish uchun a'zolar o'z hissiy holatlarini boshqarishni, salbiy his-tuyg'ulardan qochishni va muammolarni konstruktiv tarzda hal qilishni o'rganishlari kerak. Stressni boshqarish metodikalariga yoga, meditatsiya yoki bir-biriga vaqt ajratib, o'zini yaxshi his qilishni ta'minlash kiradi. Bunday metodlar ziddiyatlarni kamaytirishga yordam beradi.

Kommunikatsiya nuqtayi nazaridan, muloqotda tinglash va hurmat ko'rsatishning ahamiyati katta. Er-xotin o'rtasidagi ziddiyatlar ko'pincha noto'g'ri tushunish yoki kommunikatsiya yetishmasligi tufayli yuzaga keladi. Shunday qilib, samarali muloqot ziddiyatlarni bartaraf etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Madaniyatdagi an'analar va urf-odatlar oilaviy qarorlarni qabul qilishda ko'p ta'sir qiladi. Madaniy qabul qilingan normativlar oilaviy muammolarni qanday hal qilishni belgilaydi va bu normativlarga rioya qilish ziddiyatlarni kamaytiradi. Madaniyatlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, ziddiyatlarni hal qilishda moslashuvchan yondashuvlar zarur bo'ladi.

Madaniy qadriyatlar oilaviy munosabatlarning asosiy yo'nalishlarini belgilaydi. Agar madaniyatda oilaning birlik va barqarorligini ta'minlashga yo'naltirilgan qadriyatlar mavjud bo'lsa, ziddiyatlarni bartaraf etish osonlashadi. Masalan, ayrim madaniyatlarda erkaklar va ayollar o'rtasidagi tenglik va hurmat ahamiyatli bo'lsa, boshqa madaniyatlarda esa erkakning qaror chiqaruvchi roli ustun turadi. Bu turli madaniyatlar o'rtasidagi farqlar ziddiyatlarning qanday shakllanishini va ularni qanday hal qilishni belgilaydi. Oilaviy ziddiyatlar uzoq davom etishi, kechirimlilik va o'zaro munosabatlarni yomonlashtirishi mumkin. Bunday vaziyatda, muammoni tezda hal qilish muhimdir. Har ikki tomon ham o'z fikrlarini aniq va xolisona ifodalashlari, ziddiyatni imkon qadar tez va konstruktiv tarzda bartaraf etishlari kerak. Ziddiyatni cho'zmaslik va uni imkon qadar tez hal qilish, oilaviy barqarorlikni saqlab qolishga yordam beradi.

Madaniyatdagi an'analar va urf-odatlar oilaviy qarorlarni qabul qilishda ko'p ta'sir qiladi. Madaniy qabul qilingan normativlar oilaviy muammolarni qanday hal qilishni belgilaydi va bu normativlarga rioya qilish ziddiyatlarni kamaytiradi. Madaniyatlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, ziddiyatlarni hal qilishda moslashuvchan yondashuvlar zarur bo'ladi.

Yakuniy qism. Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, ziddiyatlarni bartaraf etishda ijtimoiy va madaniy omillarning ta'siri katta. Ijtimoiy me'yorlar, kommunikatsiya usullari va madaniy qadriyatlar oilaviy munosabatlarning samarali rivojlanishiga ta'sir qiladi. Ziddiyatlarni bartaraf etishda samarali kommunikatsiya, o'zaro hurmat va tushunishning ahamiyati katta. Shuningdek, madaniy va ijtimoiy omillar, masalan, oiladagi rollar, qadriyatlar, va urf-odatlar ziddiyatlarni qanday shakllanishini va qanday bartaraf etishni belgilaydi. Shuningdek, ziddiyatlarni hal qilishda ijtimoiy va madaniy yondashuvlar birgalikda ishlashi lozim. Oilaviy munosabatlarda ziddiyatlarni bartaraf etish ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, samarali muloqot, hurmat, shaxsiy chegaralarni hurmat qilish, o'zaro yordam va qo'llab-quvvatlash kabi yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Ziddiyatlarni bartaraf etish jarayonida ijtimoiy, psixologik va madaniy omillarni hisobga olish, oilaviy munosabatlarni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Ziddiyatlar ko'plab imkoniyatlarni yaratishi mumkin, ularni konstruktiv tarzda hal qilish oilaviy barqarorlikni saqlab qolishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Shukurov A. *Ijtimoiy psixologiya: nazariy asoslar*. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Davis M. (2015). *Social Psychology and Conflict Resolution*. – New York: Routledge.
3. Giddens, A., Duneier, M., Appelbaum, R. P., & Carr, D. (2017). *Introduction to Sociology // 10th Edition*. – New York: W.W. Norton & Company.
4. Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. – Cambridge: Cambridge University Press.
5. Lewin, K. (1951). *Field Theory in Social Science*. – New York: Harper & Row.
6. Hall, E. T. (1976). *Beyond Culture*. – New York: Doubleday.
7. Ritzer, G. (2011). *Sociology: A Global Perspective*. – Boston: Wadsworth.
8. Durkheim, E. (2014). *The Division of Labor in Society*. – New York: Free Press.
9. Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2013). *Social Psychology*. – 8th Edition. Pearson Education.
10. Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications